

INFORMAȚII STATISTICE PRIVIND CASELE DE RUGĂCIUNI ȘI ȘCOLILE EVREIEȘTI DIN MOLDOVA ÎN SEC. AL XIX-LEA*

ECATERINA NEGRUȚI

49

Constituirea unor comunități stabile de evrei pe teritoriul românesc a fost însoțită, firește, de apariția unor case de cult mozaic. Din a doua jumătate a secolului al XVII-lea datează prima mențiune documentară privind sinagoga din Iași, ea existând și funcționând în 1714. La începutul secolului al XVIII-lea erau menționați aici rabini erudiți din Polonia¹. După relatările prințului D. Cantemir, în acea perioadă, evreii puteau construi unde voiau case de cult, dar numai din lemn².

Mențiunile privind sinagogile din Moldova se înmulțesc din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În 1766 se reconstruiește sinagoga din Piatra Neamț pe locul unei case de rugăciuni „care s-a învechit și stricat”³. Zece ani mai târziu se reface și sinagoga din Târgu-Neamț, distrusă în urma unui incendiu⁴. În 1794 epitropia orașului Huși îngăduia evreilor să-și refacă sinagoga cea veche pe același loc⁵. Ca urmare a numeroaselor incendii, noile locașuri de cult se vor construi, din ce în ce mai frecvent, din piatră sau cărămidă.

În secolul al XIX-lea, ca urmare a creșterii valului de emigrare a evreilor din Galiția, se înmulțește numărul sinagogilor și a caselor de rugăciuni pe lângă

* Studiul se referă numai la școlile din sistemul de învățământ primar sau elementar.

¹ *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, București, 1988, vol. II, 1, nr. 34, p. 24-25; vezi și I. Karra, *Unele date istorice cu privire la sinagoga mare din Iași*, în „Revista cultului mozaic”, București, VI, 1961, nr. 69, iunie, p. 5.

² D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, 1976, p. 181.

³ *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, vol. II, 2, nr. 52, p. 62-63.

⁴ *Ibidem*, nr. 103, p. 175. În același timp s-a construit și o casă de rugăciuni. În 1821, în vremea Eteriei, a fost arsă și reclădită în 1823. În 1849 a fost dărâmată împreună cu fereleul de către starețul mănăstirii Neamț, pe locul ei fiind ridicat spitalul orașenesc. Evreii s-au opus și după multe intervenții au obținut despăgubiri și autorizația de a construi o nouă sinagogă cu o școală și un fereleu. În 1857 s-a terminat construcția noii sinagogi care, în urma unui alt incendiu, este relăcută în 1868. (Iosif Kaufman, *Cronica comunităților israelite din jud. Neamț*, tom II, Piatra Neamț, 1929, p. 244-259).

⁵ *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, vol. II, 2, nr. 279, p. 406.

care, în genere, funcționau și școlile evreiești. De exemplu, în orașul Bacău se pare că exista o sinagogă în 1835, alte opt luând ființă între 1850–1867⁶. În 1866 epitropia comunității evreilor, într-o adresă către primăria Bacău arată că personalul de cult se compunea atunci din 6 persoane: 1 rabin, 5 hahami la care se adăugau și 14 „închinători”, „iar sinagogă nu avem nici una în acest oraș decât simple școli și pentru fiecare școală este destinat câte unul din închinători”⁷. Probabil epitropii comunității din Bacău apreciau atunci că cele 14 localuri în care funcționau case de rugăciuni și școli erau prea mici pentru a fi socotite sinagogi, deși cu numai doi ani înainte documentele atestau o școală cu doi elevi la „sinagoga mare”⁸. În orașul Roman se menționa existența unei sinagogi din 1836⁹.

Sporirea numărului sinagogilor și caselor de rugăciuni care serveau și ca școli pentru copii, socotite, în genere gălăgioase pentru cei din vecinătate, a determinat conducerea să dispună construirea lor la o distanță de 150 stânjeni de bisericile creștine, urmând ca cele care nu aveau autorizație de construcție din partea cârmuirii și se aflau la o depărtare mai mică să fie dezafectate. Astfel, în 5 august 1852, Sfatul Administrativ al țării, în urma reclamațiilor trimise de cîrșiiile orașelor Huși și Roman, „pentru smintelile ce pricinuiesc havrele evreiești, ce din vreme în vreme s-au făcut din case de locuințe în preajma bisericii... prin nesuferită larmă și strigăte ce fac jidovii înlăuntru și împregiurul acelor havre, mai ales în vremea slujbei bisericești”¹⁰, a dispus ca în cazul în care localurile respective nu se află la distanța stabilită față de bisericile creștine să fie închise în termen de șase luni¹¹.

După Unirea Principatelor această măsură, interpretată ca o lezare a libertății cultelor, a fost desființată. În 1860 ministrul de interne declara că în „Principatele Unite libertatea tuturor cultelor, mai mult decât orișicând trebuie să fie tolerată” și ca atare „să fie lăsați liberi evreii în exercițiul cultului lor”¹².

La începutul secolului nostru Ministerul Cultelor făcea o deosebire netă între sinagogi (temple) și casele de rugăciuni. „Templele sau sinagogile sunt localurile zidite anume pentru serviciul cultului, stabilite și consacrate acestui cult”, iar casele de rugăciuni „sunt localuri luate cu chirie, nestabile, adesea făcând parte chiar din locuința unor anume rabini și satisfăcând mai mult ambițiunea unui număr restrâns de închinători care vor să aibă un mic loc de

⁶ D. Zaharia, *Fondul comunității evreilor din Bacău*, (în manuscris la Arh. St. Bacău).

⁷ Arh. St. Bacău, Primăria Bacău, dosar 24/1866, f. 4.

⁸ *Ibidem*, dosar 36/1864, f. 3.

⁹ *Manualul administrativ al Prințipatului Moldovei*, Iași, 1855, tom. I, nr. 395, p. 529.

¹⁰ Arh. St. Iași, Ministerul de Interne, tr. 1772, op. 2020, dosar 36119, f. 1–23.

¹¹ *Manualul administrativ al Prințipatului Moldovei*, tom. I, nr. 395, p. 529–530.

¹² Arh. St. Iași, Ministerul de Interne, tr. 1772, op. 2020, dosar 36119, f. 111.

rugăciune al lor”¹³. Această situație mai puțin stabilă a caselor de rugăciuni explică de ce multe din datele statistice ce ne-au parvenit pentru secolul trecut sunt contradictorii, nefăcându-se întotdeauna o distincție netă între sinagogile, localuri zidite special pentru exercitarea cultului mozaic și numeroase case de rugăciuni, cele mai multe particulare.

Astfel, în orașul Bacău în 1896 erau menționate 24 de sinagogi și case de rugăciuni, având între 6 și 157 enoriași¹⁴:

1 cu mai puțin de 10 enoriași .

2 între 11 și 30 enoriași

5 între 31 și 50 enoriași

8 între 51 și 80 enoriași

4 între 81 și 100 enoriași

4 între 101 și 157 enoriași

Presupunem că numai acele locașuri care aveau un număr mai mare de enoriași puteau fi considerate temple sau sinagogi propriu-zise.

În județul Dorohoi, unde locuiau numeroși evrei (peste 10% din populație) în 1903 existau 56 locașuri de cult, din care 49 erau considerate sinagogi și 7 case de rugăciuni. Într-o statistică înaintată în acel an Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice de prefectura județului, se dau următoarele cifre¹⁵:

Localitățile	Nr. sinagogilor	Nr. caselor de rugăciuni	Total
Dorohoi	13	5	18
Mihăileni	9	–	9
Herța	6	1	7
Rădăuți	5	–	5
Darabani	7	–	7
Săveni	7	–	7
Mamornița	2	–	2
Hudeștii Mari	–	1	1
Total	49	7	56

Se poate observa că toate locașurile de cult se aflau în orașe și târguri (care au avut statut de localități semiurbane până la Unirea Principatelor), cu excepția satului Hudeștii Mari unde exista o casă de rugăciuni.

¹³ Arh. St. Botoșani, Prefectura Dorohoi, dosar 72/1903, f. 1.

¹⁴ Arh. St. Bacău, Primăria Bacău, dosar 68/1898, f. 3.

¹⁵ Arh. St. Botoșani, Prefectura Dorohoi, dosar 72/1903, f. 9–10.

Din păcate o situație atât de completă și exactă pentru celelalte județe din țară ne lipsește. Datele în această privință nu pot fi concludente atâta timp cât nu se poate face o distincție netă între sinagogi și casele de rugăciuni. Astfel după informațiile statistice din primele două decenii ale secolului nostru privind Basarabia, numărul acestora este de-a dreptul impresionant: 85 în județul Hotin, 87 în Chișinău, 80 în Soroca, 67 în Bălți etc.¹⁶ Firește, însă, majoritatea acestora erau doar simple case de rugăciuni. O situație diferită față de Moldova dintre Prut și Carpați constă în faptul că numărul lor era mai ridicat în sate, ceea ce dovedește existența unei populații evreiești în mediul rural mult mai numeroasă în Basarabia ca în restul Moldovei.

Aceste locașuri aveau o importanță deosebită deoarece ele serveau nu numai pentru exercitarea cultului mozaic dar și pentru educația copiilor. Astfel, cu cât numărul lor era mai mare, cu atât comunitatea evreiască din localitatea respectivă era mai puternică și eforturile de instruire a copiilor mai importante. În unele documente de la sfârșitul secolului al XIX-lea multe din casele de rugăciuni erau socotite de fapt școli evreiești. În 1896 în orașul Dorohoi erau menționate 15 școli care serveau și drept „case de rugăciuni”. Fiecare școală avea între 14 și 40 elevi. Din aceste școli numai una singură, cu 26 elevi, era autorizată de stat, restul erau particulare, neautorizate, în care se predă numai în limba idiș¹⁷. Firește, dat fiind caracterul particular al celor mai multe din aceste case și faptului că nu au fost destinate inițial și exclusiv pentru învățământ, starea lor era, în majoritatea cazurilor, necorespunzătoare din punct de vedere igienico-sanitar și educațional.

Oricum, indiferent de starea în care se găseau la un moment dat aceste școli și case de rugăciuni, merită să fie subliniat faptul că pe lângă toate comunitățile evreiești care s-au alcătuit în țară, au funcționat locașuri de cult care au servit și pentru instruirea copiilor, că acest proces de instruire s-a extins asupra tuturor copiilor din comunitate și în timp ce în țările române, în prima jumătate a secolului trecut, numărul celor știutori de carte era redus, în rândul evreilor nu existau analfabeți.

Așa cum declara învățatul rabin, A. Halevy, referindu-se la secolele XVIII și XIX, analfabeți „n-au fost în acele timpuri, căci binecuvântata viață religioasă, care stăpâna inimile și sufletele, se întreținea tocmai din indispensabila cunoștință de carte”¹⁸.

¹⁶ *Dicționarul statistic al Basarabiei*. Întocmit pe baza recensământului populației din anul 1902, corectat după datele actuale statistice ale primăriilor și prin tabelele birourilor de populație centralizate în 1922/1923, Chișinău, 1923, p. 14–635.

¹⁷ Arh. St. Botoșani. Prefectura Dorohoi, dosar 9/1896, f. 15, 25.

¹⁸ M. A. Halevy, *Comunitatea din Iași*, în „Sinai”, vol. VIII, București, 1934, p. 69.

În timp ce o mare parte a populației țărilor române nu cunoștea scrisul și cititul, evreii știau nu numai să socotească perfect, dar să și citească și cel puțin să se iscălească, la aceasta contribuind tocmai învățătura religioasă pe care o primeau pe lângă templele și casele de rugăciuni. Rabini și dascăli erau însărcinați special cu această obligație. De aceea, descori, sinagoga era desemnată în documente drept „școala cea mare”.

Accesul evreilor în școlile românești de orice grad nu a fost niciodată interzis, dar numărul mare al emigranților evrei veniți în primele decenii ale secolului al XIX-lea și posibilitățile restrânse oferite de școala românească de atunci au făcut ca școlile evreiești întreținute de comunități să fie încurajate de autorități, ele făcând inițial incomparabil mai bine opera de alfabetizare a copiilor decât școlile publice românești care se înființaseră în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Însă, odată cu dezvoltarea învățământului românesc, după unirea din 1859, cu generalizarea și obligativitatea celui primar, situația școlilor în general, inclusiv a celor confesionale, intră în atenția guvernului. După reforma învățământului, interesul conducerii era ca să existe o anumită uniformitate a învățământului de diferite grade, la nivelul exigențelor timpului, în ceea ce privește materia predată și metodele de învățământ.

În același timp, înființarea de școli publice și dezvoltarea învățământului laic au determinat apariția, după 1859, de școli evreiești desprinse de învățământul religios, în care se predă și în limba română, în felul acesta unele comunități au încercat să finanțeze școli israelito-române.

În urma întrevederii cu fruntașii evrei din Iași, ministrul M. Kogălniceanu a promis episcopului evreilor sprijinul guvernului în înființarea a trei școli de băieți în trei cartiere diferite ale orașului. Ministrul era de acord ca în școlile respective să se predice dogmele religiei mozaice și a moralei iudaice dar „de a nu se scăpa din vedere că tineretul de religie israelită se cuvine de a fi crescut în vedere de a face parte din țara aceasta și că prin urmare trebuie ca și învățământul său să fie român”¹⁹. La 10 august 1860 la deschiderea școlii primare israelite din Iași din cartierul Tg. Cucului a fost prezent și M. Kogălniceanu care, ca și în circulara din 12 mai 1860, sfătuia „pe evrei să contribuiască la înfrățirea tinerimii israelite cu cea creștină pe băncile școalelor și în rândurile armatei”²⁰. În afara acestei școli mai luase ființă în Iași o școală israelito-română pe Strada Marc. Numărul elevilor înscriși a fost de 900, dar nu s-au putut primi decât 400, cei mai mulți erau săraci, taxă nu plăteau decât cei bogați, iar epitropia mai adăuga 7400 lei²¹.

¹⁹ E. Schwarzfeld, *Mihail Kogălniceanu. Școlile evreiești și emanciparea evreilor pământenți*, în vol. *Cuza Vodă și Mihail Kogălniceanu și chestia evreiască*, București, 1911, p. 43.

²⁰ *Ibidem*, p. 45.

²¹ *Ibidem*, p. 46.

M. Kogălniceanu voia ca „prin măsuri umane și progresive să se opereze cât mai în grabă fuziunea isreliților și prefacerea lor într-o stare de cetățeni folositori statului”²². În 1869 într-o circulară către prefecți spunea, între altele, „Voiu saluta cu bucurie ziua în care evreii nu se vor deosebi de ceilalți locuitori ai României decât prin religie”²³.

Evreii în general au urmat drumul preconizat de M. Kogălniceanu, înființând școli cu mijloace proprii. În 1911 se afirma că acestea sunt „școli românești prin care trec astăzi toți copiii de evrei și care sunt tot atâtea centre de cultură românească”²⁴.

Iată situația acestor școli după datele statistice din a doua jumătate a sec. al XIX-lea în diferite localități urbane ale Moldovei.

În orașul Bacău la 1864, erau înregistrate 22 școli israelite, din care 8 mixte, având între 2 și 68 elevi²⁵. În total 447 elevi (395 băieți și numai 52 fete):

12 școli cu	2–10 elevi
2 școli cu	11–20 elevi
2 școli cu	21–30 elevi
3 școli cu	31–40 elevi
1 școală cu	41–50 elevi
2 școli cu	51–68 elevi

22 școli

După cum se poate observa o „școală” de 2–10 elevi nu era de fapt decât o clasă de elevi, probabil pe lângă sinagogi sau case de rugăciuni, școli propriuzise erau mai puțin de 10 din cele 22. În acel an comunitatea era preocupată de găsirea unor mijloace pentru înființarea unei școli „sistematice” de patru clase primare, unde să se predea limbile română, ebraică și germană²⁶.

Pentru ridicarea nivelului învățământului din aceste școli cârmuirea a hotărât ca funcționarea lor să se facă numai în baza unei autorizații a ministerului de resort, iar învățătorii să fie atestați ca atare, ele fiind supuse unor inspecții periodice în ceea ce privește condițiile igienico-sanitare și metodele de predare.

Firește, din cauza mijloacelor financiare slabe ale statului, pe de o parte, și a comunităților evreiești, pe de alta, starea multora din aceste școli era cu totul

²² *Ibidem*, p. 9. ♣

²³ *Ibidem*, p. 11.

²⁴ *Ibidem*, p. 18.

²⁵ Arh. St. Bacău, Primăria Bacău, dosar 36/1864, f. 13.

²⁶ *Ibidem*, p. 6.

precară. La aceasta se adaugă și conservatorismul unor evrei și rabini care, în baza unor percepte hasidice, se opuneau adoptării învățământului laic și predării în altă limbă decât idiș sau ebraică.

Inspecțiile efectuate la aceste școli relevau deseori starea de mizerie în care se aflau. Localuri murdare în care se preda exclusiv în idiș lipsite de condiții elementare de igienă, cu încăperi care serveau și de locuință pentru director sau proprietar²⁷. Iată câteva exemple de la sfârșitul secolului al XIX-lea:

În august 1881 s-a făcut o anchetă de către șeful poliției, medicul și inginerul orașului Bacău la școlile particulare de copii evrei. Cu acest prilej s-a constatat că din 21 școli numai una singură funcționa pe bază de autorizație de școală publică. Celelalte 20, cu excepția a 3 care aveau „localuri sănătoase”, erau „niște poieți și bordei strâmte, întunecate și cu miros rău și toți 20 dascăli sunt fără autorizațiunile legale”. S-a dispus închiderea acestor școli până la obținerea autorizației și pregătirea unor localuri corespunzătoare. La protestul profesorilor evrei primăria a răspuns că nu poate tolera ca să fie îngrămădiți copii în localuri insalubre. Copiii peste șapte ani erau obligați să învețe în școlile publice, organizate prin legea învățământului, cu profesori autorizați. Copiii sub șapte ani puteau învăța în școli particulare, cu consimțământul părinților, cu condiția ca acestea să fie sănătoase²⁸.

În urma unui recensământ din 1897 în orașul Bacău s-au înregistrat 1783 copii între 6 și 13 ani (861 băieți și 922 fete). Acestea frecventau următoarele școli²⁹:

– Școala israelito-română	417 băieți	193 fete
– Școli primare	91 băieți	111 fete
– Școli private	186 băieți	171 fete
– Nu frecventau nici o școală	167 băieți	447 fete
	861 băieți	922 fete

Deci la data respectivă existau trei categorii de școli autorizate: o școală israelito-română, la care învățau majoritatea copiilor, școli primare și școli particulare. Remarcăm că mai puțin de 20% dintre băieții între 6 și 13 ani și aproape jumătate din numărul fetelor (48,4%) nu învățau la aceste școli, foarte probabil că primeau o anumită instruire pe lângă sinagogi sau case de rugăciuni.

Documentele atestă starea deosebit de precară a unora din casele de rugăciuni care serveau ca școli. De exemplu, într-un raport al medicului orașului

²⁷ Arh. St. Botoșani. Primăria Dorohoi, dosar 27/1897, f. 1–14.

²⁸ Arh. St. Bacău, Primăria Bacău, dosar 70/1881, f. 3–6.

²⁹ *Ibidem*, dosar 68/1898, f. 3.

din 1898 se arată că din cele 11 școli existente atunci, din care 2 de băieți, 1 de fete și 8 mixte, „cea mai mare parte din ele nu merită numele de școală neavând nimic, nici local, nici mobilier, nici apă bună, nici curte pavată, nici curățenie, nici igienă, nici material didactic, nici învățătură”. Cu excepția a trei dintre ele „celelalte sunt niște adevărate cuiburi de murdărie, unde nu se învață decât în limba ebraică, româneasca fiind foarte neglijată, unde copiii abia pot răspunde la întrebările cele mai elementare în limba română. Unele din aceste școli mai servesc și de templu, unde se adună sâmbăta adulții și mai cu seamă copii, pentru a fi inițiați în tainele religiunii mozaice”³⁰.

Desigur, situația mizeră a unora din aceste școli este explicată din moment ce erau întreținute din puținele fonduri ale comunității³¹. De altfel, și unele din școlile românești existente atunci, mai ales în sate, nu arătau mult mai bine.

În 1893, în Târgu-Neamț, erau 14 „școli evreiești cu belferi” fără autorizație, din acestea 8 erau de băieți și 6 mixte, numărul elevilor de fiecare școală fiind între 10 și 45³².

În 1896 se constata că în orașul Dorohoi, din 15 școli care serveau și drept case de rugăciuni, numai una era autorizată de minister, majoritatea elevilor învățau astfel în școli neautorizate în care nu se predă limba română³³. Un an mai târziu, Primăria Dorohoi a dispus închiderea unei școli de fete israelite în care se predă exclusiv limba ebraică, iar localul se afla în stare de degradare. La 26 martie comunitatea cerea autorizație pentru deschiderea unei „școli profesionale de fete”, cu o capacitate pentru 40 copii în alt local³⁴. Câțiva ani mai târziu, în 1899, primăria dădea autorizație pentru deschiderea de școli israelite cu un maximum de 50 elevi externi, stabilindu-se condiții în ceea ce privește starea clădirii, condițiile de igienă etc.³⁵

Acestea sunt numai câteva exemple, școli israelite aflându-se atunci în toate orașele Moldovei, cele mai vechi și mai importante, atât în ceea ce privește numărul cât și capacitatea lor și condițiile de învățământ fiind, desigur, în fosta capitală a Moldovei. Asupra școlilor evreiești din Iași s-au publicat documente numeroase și nu e cazul să revenim asupra lor³⁶.

³⁰ *Ibidem*, dosar 23/1898, f. 4–6.

³¹ În 1865 obștea evreilor din târgul Sulița pentru a face reparațiile necesare la școlile comunității au arendat fereleul (baia) pe un an de zile. (Arh. St. Botoșani, Prefectura Botoșani, dosar 118/1866, f. 1).

³² Arh. St. Piatra Neamț, Primăria Târgu-Neamț, dosar 29/1893, f. 2–7.

³³ Arh. St. Botoșani, Prefectura Dorohoi, dosar 9/1896, f. 13, 25.

³⁴ *Ibidem*, dosar 27/1897, f. 1–14.

³⁵ *Ibidem*, dosar 27/1899, f. 11.

³⁶ I. Niemirower, *Ochire asupra istoriei comunității israelite din Iași*, București, 1907; H. Gerner, Beno Wachtel, *Evreii ieșeni în documente și fapte*, Iași, 1939.

Ceea ce merită de subliniat în privința învățământului public la evrei este faptul că de la mijlocul secolului trecut s-au confruntat două curente de opinie: pe de o parte evreii care în interesul tineretului, în interesul civilizării și emancipării comunităților evreiești susțineau înființarea de școli elementare cu profesori de limbă ebraică, dar și română și germană, iar, pe de altă parte, evreii care pretindeau ca tineretul să primească numai cunoștințe în limba idiș și ebraică, mărginindu-se la învățământul teologic și la morala iudaică.

Într-o cerere a epitropiei comunității israelite din Târgu-Neamț către Ministerul de Interne, prin care se cerea aprobarea de școli publice evreiești și sporirea în același timp a „taxiei mici”³⁷, se arăta că acceptul guvernului era necesar „pentru ca nu cumva din cauza a câțiva împotriviitori bigoți să rămână scopul guvernului și dorința noastră nerealizate”³⁸.

Deoarece reclamațiile care veneau la minister privind educația în unele din școlile evreiești în ceea ce privește caracterul lor bigot, și chiar ostil statului român, s-au înmulțit, în 1862 s-au luat măsuri ca să fie numiți inspectori pentru școlile evreiești care să cunoască și limba și religia ebraică. În același an, directorul școlii israelite din Bârlad, născut în Austria, se plânga domniei că venit în oraș la cererea „membrilor civilizați ai comunității” și cu aprobarea Ministerului Cultelor, a întâmpinat „intrigile ferocilor retrograzi de aici”, care se opuneau la stabilirea unei taxe pentru plata salariului său. Acești evrei „cu zulufi și cu caftane lungi, împreună cu capul lor, așa numitul locotinent de rabini din anticitate cu foarte puțină știință”, vor să „înmormânteze” școala și spiritul și „rețin roata civilizațiunii”³⁹.

Firește, numărul din ce în ce mai mare a reclamațiilor de acest fel a determinat un control mai atent al ministerului de resort și efortul de încadrare a școlilor evreiești în cadrul învățământului general românesc. În iunie 1865 constatându-se că „unele școli evreiești neorganizate pe care revizori școlari în virtutea instrucțiunilor ce au și a dispozițiilor guvernului le închid, se redeschid tot în condițiunile de mai înainte și aceasta după influența autorităților administrative locale”, prefectii era invitați „a executa ordinele date de revizorul școlar al aceluia județ, diriginților școlilor evreiești, ne mai tolerându-le redeschiderea unor asemenea școli fără consimțământul revizorului, care va cerceta mai întâiu de modul organizării lor”⁴⁰.

Conducerea era firește interesată ca toți locuitorii țării să beneficieze de un învățământ elementar general, după modelul european, care să depășească

³⁷ Un supliment la taxa pusă pe carnea cușer.

³⁸ Arh. St. București, Ministerul Afacerilor Interne, Moldova, dosar 750/1861, f. 23.

³⁹ Idem, Ministerul Afacerilor Interne, Diviziunea Comunală, dosar 185/1862, f. 69.

⁴⁰ *Ibidem*, dosar 33/1865, f. 107.

preceptele teologice. Se urmărea integrarea în învățământul modern românesc, nu în scopul asimilării evreilor, ci a emancipării lor și a feririi lor de consecințele unei izolări prin cultură de restul populației țării, ceea ce i-ar fi expus, dat fiind numărul lor important și preponderența lor economică, unor vexațiuni și ostilități ale localnicilor. Foarte mulți din rândul evreilor culți erau conștienți de necesitatea acestei emancipări pentru viitorul tineretului israelit, pentru viitorul comunităților evreiești. La 12 iulie 1869 Ministrul de Interne scria prefectului de Suceava că, în urma unei petiții a directorului școlii israelite din Fălticeni și a altor informații, „a văzut cu destulă părere de rău cum o parte din israeliți se încearcă a împiedica instrucțiunea și educațiunea coreligionarilor săi”. L-a nemulțumit mai ales conduita rabinilor. „Rabinii aceștia fără a ține cont de pozițiunea lor și de foleasele ce junimea israelită ar putea trage din o educațiune și instrucțiune mai în raport cu condițiunile timpului de astăzi, au curajul de a blasfema chiar pe toți acei israeliți care prin consumațiunea cărnii de cușer ar contribui prin aceasta la procurarea mijloacelor întreținerii de asemenea școli”. Ministrul arată că respectă credințele israeliților „însă nu poate privi cu nepăsare pornirile fanatice a unor individe, care prin astfel de mijloace ar voi să stăvilească instrucțiunea și progresul tinerii generații israelite”⁴¹.

Așa cum am arătat mai sus, procesul de modernizare și emancipare a școlilor evreiești a continuat și în deceniile următoare. Imposibilitatea statului român de a înființa un număr corespunzător de școli publice, ca și greutatea de finanțare a școlilor evreiești de către comunitățile și societățile filantropice israelite, a făcut ca acest proces de modernizare, de occidentalizare, să preocupe conducerea ministerului de resort și în primele decenii ale secolului al XX-lea.

DES INFORMATIONS STATISTIQUES CONCERNANT LES MAISONS DE PRIÈRE
ET LES ÉCOLES JUIVES DE MOLDAVIE
AU XIXe SIÈCLE

R é s u m é

Le XIXe siècle est caractérisé par un accroissement des immigrations des populaces juives de Galicie vers la Moldavie.

Disposant d'un important fonds d'archives, l'auteur a brossé une image de la situation des maisons de prière et des écoles juives qui existaient à cette époque-là en Moldavie.

Au-delà des informations statistiques proprement-dites on y dégage les aspects d'un *modus vivendi* et d'une mentalité originale souvent difficilement comprise par la population autochtone. On surprend aussi le processus de modernisation et d'émancipation des écoles juives, un processus qui a continué dans les décennies suivants.

⁴¹ *Ibidem*, dosar 6/1868, f. 200.